

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Dziecka
Marek Michalak

Warszawa, 21 stycznia 2013 roku

ZEW/500/10-1/2013/ZA

**Pan
Władysław Kosiniak-Kamysz
Minister Pracy
i Polityki Społecznej**

Szanowny Panie Ministrze,

mając na względzie konieczność zapewnienia dzieciom przebywającym w rodzinach zastępczych realizacji ich praw zagwarantowanych w Konstytucji RP, Konwencji o prawach dziecka i w przepisach obowiązujących ustaw - Rzecznik Praw Dziecka dokonał analizy sytuacji dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych.

Przeprowadzona analiza wskazuje między innymi na istnienie systemowych niedostatków w organizacji szkoleń dla kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka.

Sytuacja taka jest w dużej mierze wynikiem określenia przez rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 9 grudnia 2011 r. w sprawie szkoleń dla kandydatów do sprawowania pieczy zastępczej (Dz. U. z 2011 r. Nr 274, poz. 1620) minimalnej liczby godzin tych szkoleń na poziomie 60 godzin dydaktycznych, (z czego 10 godzin to zajęcia praktyczne). Natomiast w zakresie rozszerzonym omawiane szkolenie, obejmuje jedynie 75 godzin kursu teoretycznego, w tym 10 godzin zajęć praktycznych.

Jednocześnie przeprowadzone badania porównawcze wskazują, że kurs dla opiekuna w żłobku lub w klubie dziecięcym trwa 280 godzin (w tym 200 godzin ćwiczeniowych i warsztatowych oraz 80 godzin praktycznych w placówce dla dzieci do lat 3), dla asystenta rodziny – 230 godzin (w tym 30 godzin praktyk), a dla dziennego opiekuna – 160 (w tym 30 godzin praktyk zawodowych).

Mimo, że ww. rozporządzenie daje możliwość zwiększenia liczby godzin, to przeprowadzone przez Rzecznika badania ofert proponowanych szkoleń wskazują, że w praktyce zdecydowana ich większość ogranicza się do wymaganego prawem minimum, które jest dalekie od wymogów stawianych opiekunom w żłobku, asystentom rodziny czy opiekunom dziennym.

Taki stan rzeczy w moim przekonaniu nie gwarantuje zarówno wyposażenia kandydatów w odpowiednią wiedzę, doświadczenie i umiejętności do pracy z dziećmi, jak i nie daje możliwości prowadzącym szkolenie dokonania oceny stopnia przydatności i nabycia przez uczestnika szkolenia odpowiednich predyspozycji do sprawowania pieczy zastępczej - co powinno mieć decydujące znaczenie dla zwieńczenia procesu kwalifikacyjnego, prowadzonego przez organizatora pieczy zastępczej.

Kolejnym zagadnieniem jest brak specjalistycznych szkoleń omawiających problem przemocy – (uzmysłowienie, że przemocą jest nie tylko bicie dziecka), jak i rozpoznawanie zachowań będących jej skutkiem oraz prowadzących do nabycia umiejętności udzielenia pomocy dziecku, które jej doświadczyło. W wiedzę z tego zakresu powinni być wyposażeni nie tylko kandydaci na rodziców zastępczych, ale także osoby, którym już powierzono dzieci oraz trenerzy prowadzący szkolenia, pracownicy organizatora rodzinnej pieczy zastępczej, a szczególności koordynatorzy zastępczej pieczy rodzinnej.

Zasadnym jest ujednoczenie organizacji szkoleń prowadzonych przez różne podmioty (w tym m.in.: składów komisji egzaminacyjnych, kryteriów oceny kandydata – także podczas zajęć praktycznych, wymagań kwalifikacyjnych dla osób prowadzących kursy) oraz określenie, kto i w jakiej formie powinien przeprowadzać testy predyspozycji zawodowej.

Godnym rozważenia wydaje się też wzmocnienie nadzoru nad funkcjonowaniem pieczy zastępczej poprzez wyposażenie koordynatora zastępczej pieczy rodzinnej w uprawnienia do wglądu w sytuację rodziny oraz upowszechnienie wolontariatu i grup wsparcia działających w środowiskach lokalnych. Należy zasadnie przypuszczać, że takie rozwiązania nie tylko spowodują zwiększenie transparentności pieczy zastępczej, ale też wspomogą rodziców zastępczych w wykonywaniu niełatwych obowiązków.

W związku z powyższym, kierując się troską o prawa dzieci, które czasowo lub na stałe zostały pozbawione naturalnego środowiska rodzinnego i wymagają opieki oraz ochrony ze strony państwa, na podstawie art. 10a oraz art. 11. ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz. U. Nr 6, poz. 69 z późn. zm.), zwracam się do Pana Ministra z prośbą o ponowną analizę funkcjonowania pieczy zastępczej oraz wymagań stawianych kandydatom, uwzględniając uwagi, które pozwoliłem sobie przedstawić. Proszę także o przekazanie informacji o wynikach podjętych działań.

Wojciechowski
Marek

MINISTER
PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ

Warszawa, dnia 13 lutego 2013 r.

DSR-I-0712-4-1-TU/12

Pan

Marek Michałak

Rzecznik Praw Dziecka

Szanowny Panie Rzeczniku,

Odpowiadając na pismo znak ZEW/500/10-1/2013/ZA w sprawie systemowych rozwiązań w organizacji szkoleń dla kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka, przedstawiam następujące stanowisko w tej sprawie:

Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2011 r. Nr 149, poz. 887 z późn. zm.) została tak skonstruowana, aby wspierać rodzinę zastępczą od momentu zgłoszenia się kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, poprzez ich szkolenie i kwalifikację, kompleksową pomoc rodzinie zastępczej w pierwszych latach jej działalności, umożliwienie poszerzenia wiedzy opiekunów zgodnie z potrzebami przyjętego dziecka oraz udzielanie pomocy psychologicznej, pedagogicznej, prawnej itp. rodzinie zastępczej na każdym etapie jej działalności. Szkolenie rodzin zastępczych stanowi tylko jeden z elementów tego systemu.

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 9 grudnia 2011 r. w sprawie szkoleń dla kandydatów do sprawowania pieczy zastępczej (Dz. U. Nr 274, poz. 1620) zawiera jedynie minimum programowe dla osób zainteresowanych tworzeniem domu dla osamotnionych dzieci. Zakłada się, że osoby te charakteryzują się dużą empatią, są pozytywnie zmotywowane do przyjęcia dziecka lub też miały już doświadczenia w kontaktach z dziećmi (własnymi, młodszym rodzeństwem, innymi dziećmi w rodzinie, w pracy wolontariatu itp.). Wynika to ze wskazania art. 42 ust 1, pkt 1 ustawy, który stanowi, że pełnienie funkcji rodziny zastępczej oraz prowadzenie rodzinnego domu dziecka może być powierzone osobom, które dają rękojmię należytego sprawowania pieczy zastępczej.

Szkolenie dla kandydatów do sprawowania pieczy zastępczej nie stanowi przygotowania zawodowego, tak jak ma to miejsce w przypadku asystenta rodziny, opiekuna

w żłobku lub opiekuna dziennego. Rodzicielstwo zastępcze to raczej misja, którą może wypełniać nauczyciel, pielęgniarka, ale z równym powodzeniem może to być krawcowa czy ślusarz. Szkolenie takie powinno odbywać się w oparciu o metody aktywizujące uczestników, a podstawa teoretyczna musi mieć oparcie w doświadczaniu danej sytuacji. Jest to szkolenie dla osób o różnym poziomie wykształcenia i powinno jedynie wskazywać drogę do zdobywania dalszej wiedzy dopasowanej do potrzeb wychowywanego dziecka. Zgodnie z art. 51 ustawy, rodzina zastępcza zawodowa oraz prowadzący rodzinny dom dziecka są zobowiązani do systematycznego podnoszenia swoich kwalifikacji, szczególnie przez udział w szkoleniach. Zakłada się w ustawie, że rodziny zastępcze będą podlegać procesowi ustawicznego szkolenia. Kursy i szkolenia powinny podnosić wiedzę z dziedzin niezbędnych przy wychowaniu dziecka z określonymi problemami. Może to być np. kurs gotowania w diecie bezglutenowej lub szkolenie wyjaśniające objawy i sposób postępowania z dziećmi, u których występuje zespół Münchhausena.

Ponadto, zgodnie z art. 47 ustawy, organizator rodzinnej pieczy zastępczej został zobowiązany do udzielania rodzinie zastępczej wszelkich niezbędnych informacji o dziecku oraz do pomocy w rozwiązywaniu trudności poprzez skierowanie do odpowiedniej poradni, proponowanie odpowiednich szkoleń, stałą współpracę z koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej, zatrudnionym w tej instytucji, regularne dokonywanie oceny sytuacji dziecka umieszczonego w pieczy zastępczej oraz oceny rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka.

Ważnym elementem systemu wspierania rodzin zastępczych jest koordynator rodzinnej pieczy zastępczej, zatrudniony przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej. W art. 77 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej zostały wyznaczone dla koordynatora następujące zadania:

- „1) udzielanie pomocy rodzinom zastępczym i prowadzącym rodzinne domy dziecka w realizacji zadań wynikających z pieczy zastępczej;
- 2) przygotowanie, we współpracy z asystentem rodziny i odpowiednio rodziną zastępczą lub prowadzącym rodzinny dom dziecka, planu pomocy dziecku;
- 3) pomoc rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka w nawiązaniu wzajemnego kontaktu;
- 4) zapewnianie rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka dostępu do specjalistycznej pomocy dla dzieci, w tym psychologicznej, reedukacyjnej i rehabilitacyjnej;

- 5) zgłaszanie do ośrodków adopcyjnych informacji o dzieciach z uregulowaną sytuacją prawną, w celu poszukiwania dla nich rodzin przysposabiających;
- 6) udzielanie wsparcia pełnoletnim wychowankom rodzinnych form pieczy zastępczej;
- 7) przedstawianie corocznego sprawozdania z efektów pracy organizatorowi rodzinnej pieczy zastępczej.”

Opieka koordynatora powinna zapewnić rodzinie zastępczej poczucie bezpieczeństwa oraz wskazówki i pomoc w rozwiązywaniu trudnych spraw.

Wszystkie wymienione wyżej elementy stanowią system wspierania rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka oraz ustawicznego podnoszenia ich kwalifikacji.

Należy ponadto, w kontekście postulatu zwiększenia liczby godzin przygotowujących do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, zauważyć, że ze względu na występujące w powiatach trudności w pozyskiwaniu kandydatów do tworzenia nowych rodzin zastępczych lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka, przepisy ustawy zostały ukształtowane w taki sposób, by nie stanowiły bariery przy naborze nowych kandydatów, nie zniechęcały ich zbyt wygórowanymi wymaganiami.

Szkolenia z zakresu rodzinnej pieczy zastępczej przygotowują do nabycia umiejętności praktycznych w wychowaniu dzieci powierzonych, stąd brak w przepisach uregulowań dotyczących egzaminów czy wymagań kwalifikacyjnych dla osób prowadzących kursy. Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej nie daje podstaw do określenia składu komisji egzaminacyjnej, kryteriów oceny kandydata czy kwalifikacji osób szkolących.

Rekrutacja i dobór kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej dokonuje się w oparciu o procedury określone w ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Ustawa w art. 42 szczegółowo określa wymagania, które musi spełniać osoba, która chciałaby pełnić funkcję rodziny zastępczej. Jest to zadanie własne powiatu. Instytucja powiatowa, zwana „organizatorem rodzinnej pieczy zastępczej” wśród swoich zadań ma kwalifikowanie osób kandydujących do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej, rodziny zastępczej niezawodowej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka oraz wydawanie zaświadczeń kwalifikacyjnych zawierających potwierdzenie ukończenia szkolenia, opinię o spełnianiu warunków i ocenę predyspozycji do sprawowania pieczy zastępczej. Zadanie to realizują zatrudnieni tam specjaliści m. in. z zakresu psychologii i pedagogiki oraz pracy socjalnej. Psychologowie mają do dyspozycji różne narzędzia, w tym opracowane i wystandaryzowane przez profesjonalne pracownie psychologiczne testy, które badają m. in. poziom intelektualny czy cechy osobowościowe. Należy podkreślić, że wyniki tych testów,

tak jak innych testów psychologicznych, mogą służyć jedynie jako wskazówka przy ocenie takich osób. Mogą one, ale nie muszą, być wykorzystywane przez psychologa do wydania opinii o kandydatach.

Ponadto należy zauważyć, że projekt ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej został poddany szerokim konsultacjom społecznym, w wyniku których wprowadzono do ustawy szereg rozwiązań proponowanych zarówno przez samorządy terytorialne, jak i przez organizacje pozarządowe, środowisko rodzin zastępczych oraz środowisko akademickie.

Wydaje się, że problem powoływania odpowiednio przygotowanych i sprawdzonych rodzin zastępczych oraz rodzinnych domów dziecka tkwi w rzetelnym realizowaniu wszystkich zadań, dotyczących rodzinnej pieczy zastępczej oraz we właściwym rozumieniu idei partnerstwa w relacjach pomiędzy instytucjami a rodzinami zastępczymi.

Z poważaniem

MINISTER
z up. *S. W.*
Elżbieta Seredyn
Podsekretarz Stanu